

nemesedés feltételei és az új kvalitás, emberek életlehetőségei.

Németh László itt vázolt elmélete Magyarországon megmozgatta az ifjúságot, frissességet, új gondolatot dobott a szellemi életbe. S ha terve nem is az új euangelion, ez a felrázó hatás már magában is megadja értékét. Nem tudta ugyan átfogni az egész fiatalságot, de vitát, ellenvéleményt provokált; főképp azzal, hogy terveiben fontos szerepet juttat az értelmiségnek. Bár ő is a parasztot látja annak a reervoirnak, amelyből a magyar társadalom erőt vehet a megújuláshoz s csak erre a rétegre építi elméletét, — belevonja mégis a fiatal szellemi embereket is, akik a görög ideálnak megfelelően szellemi és testi képességek szerves egységével valósítják meg magukban az új, egész embert. A népi erő és a nyugati kultúra szinbiózisát szeretné megteremteni; nem csinál paraszt-mitológiát, mint Féja Gézáék. Németh László felülről, az intellektualizmusból ereszkedik alá s ezzel akarja beoltani a parasztságot; Féjáék alulról néznek s a népen kívül nem ismernek el sem társadalom-alakító, sem kulturafejlesztő erőt. Féjáék eszménye a paraszt; Németh mitológiája a kvalitássá lett egész magyarság kulturális elhivatottsága, küldetése Közép- és egész Európában.

S bár sok pozitívumot találtunk benne, ezt az új, Németh-féle magyar mitológiát nem tudjuk végignemgondolt, mentő tervnél egyébnek látni. Gondolkodók, akik a mai elképesztően szomorú helyzetben túl a történelem nemzeteket összeolvasztó tendenciáját is meglátták, próbálnak kibújni sorsuk alól. Befelé forduló nemzeti életet akarnak, amikor minden a feloldódás felé mutat. A mostani zökkenő mögött már látszik a nemzetek eddig külön futó fogaskerekeinek csodálatos összeakadása. Egyetlen egységgé kell válnia az emberiségnek és kulturális! életének. Ebben az egységben nem hígul majd egyszínű folyadékká a kultúra, de sokszínű, szélesskálájú létté, amelybe minden nemzet elhozza a maga legkülönb értékét. Nem azt kell keresnünk, hogy az egyes népek hogyan őrizhetik meg ma önmagukat és elzárt jellegüket s szempontunk ne a különbségek végzetes kipointirozása legyen. Az európai valóság egyfelé mutat; ha sorsmentés, az csak egy lehet; ha meg akarunk maradni, csak egyetlen módon tudunk; ha nemzetek hivatása, csak egyetlentről lehet szó: minden legnemesebb értékünkkel belefolyni az egységes kultúrába, gazdagítani azt, amely mindenkié, nemzeteké és egyéneké egyaránt. Ez az új emberiség mitológiája.

FIATALOK ÉS ÖREGEK

Irtá: KOMJÁT ALADÁR

FIATALOK

Micsoda álmok! S micsoda álmodók!

Növendék költők, kiknek fantáziája

a mindenség temérdek térein

megállhatatlan vándorló homok:

törvénye nincs, se medre, gátja,

s iraló porral

a mennybolt „vérző csillagsebeit”

porozza be futása.

Növendék költők: vad felhőivók.

Az űr-hálónak mélypontja féle

fényszálak szálán szállnak, mint a pók.

A szemük tágult, roppant jelenés:
 évmilliók ködben
 föltszik, im az „átfogó egész”?
 A pillantásuk
 új naprendszerek tűzmagvában röppen.

Micsoda álmok! S micsoda álmodók!
 Apró testükben, új Beethovenek,
 Szimfóniák dús gejzirje zubog.
 Hallod az élet hogyan énekel?
 Szárnyal és bukik, újjong és perel.
 Ehen kurrog s bőfögve telik el.
 Bömböl, susog, parancsol, könyörög,
 sziszeg, dorombol, fenyeget, hörög,
 Hallod? mint távirórúd testében az áram
 zümmögve, hogy kering a nedv a fában?
 Hallod a zajlást a némaság mögött?
 S a buza-dárda hangját,
 amint neszezve átüti a friss rögöt?

Micsoda álmok! S micsoda álmodók!
 Szobrász lenni! Vállas kőfaragó!
 Tapinthatod, oly hús és vér való a képzelet.
 Szapora ujjak, markoló kezek
 formába gyúrnák a nyers anyag-csomót.
 A nedves bőr, nézd, lélekezik, remeg.
 A jelzett szem bugáját
 haragos árnyék taraja üli.
 Erő moccan a dudoros izomban.
 Indul a láb, marsolva dobban.
 S a fölemelt ököl
 törvényt tesz: leront, öldököl.

Micsoda álmok! S micsoda álmodók!
 Szikrázó gépek, csövek, lombikok
 teméntelenjén áll a nehéz birok.
 Kutatni éjt-nap!
 Bontó hegyét az észnek
 nekivetni az anyag legszivének!
 Már inog, dördül, főlzakad a gát:
 a lét hulláma
 holtból előbe most, most árad át.
 Most, most fejlik föl az „örök titok”:
 törvényét most, most, most árulja el!
 A mikroszkóp trópusi tűzkörében
 megvonaglik
 az első mesterséges sejt-szemer.

Micsoda álmok! S micsoda álmodók!
 Delelő nap. Bódult imettségek földön, égen.
 Kalász tövében
 pillédten búvik meg a fűrjfiók.
 S a rakott táblák „vásárfia” mellett
 béresfiú áll. Szomjan, éhen.

Orcája halvány, gatyája, inge vedlett.
 Matató keze
 soványka bugyrát bontogatja éppen.
 Sőhajt. Leül.
 Tornyos keresztek garmadáján
 méléz sötéten.

De im fölámul!

De im örömet villan a szeme!
 Nicsak, az égbolt ducos tenyere

reszkető, délibábot melenget:

öles kaszával óriás paraszt

vágja a rendet.

Egy suhintásra, ni, hogy dönti le
 a fél határt!

Félkézzel, ni, hogy emeli a mázsás kévét,
 s robogva, ronva hogy dobja a dobba!

S ni, hogy fúj szája olyan szélvihart,

hogy módos porták, kastélyok, kúriák

megkavarognak pelyvaként a porba!

Pusztá marokkal, ni, hogy szedi szét

az úri csúrt, a grófi hombárt,

s hogy szórja, szórja dögivei a kincsét!

S ni hogyan ordít:

Vigyétek, egyétek!

Nesztek az érett élet!

Nesztek a földi jó!....

Zúg a malom-járat, zuhog a liszt-folyó.

Kenyér! Kenyér! Kenyér! Kenyér!!

Reggeltől estig, estől reggelig

fal a falu. Mind csak eszik, eszik.

Micsoda álmok! S micsoda álmodók!

Iffumunkások szikkadó garatja

mohón nyákálja a csurgó meseszót:

„Ember vagy pajtás, ember!

Reggel a friss sereggel

dologra mész te is.

De szép a gyár!

A hengerek borzongó sima combja.

Ahogy parancsra válik s összejár,

mini furfangos ördög-motolla,

kerék, szij, kurbli, csapágy és csavar.

Sustorgás, csörgés, riogás, fütty, robaj:

a szétrengő, százhangú zúrzavar.

S gépek során a dúló háború:

húzó, taszító, hajtó, kapkodó

karok polipja.

S a tréfás, morcos, bizó és borús

figyelő munkás-arcokon

az indulat, mely a tiédde rokon.

De szép a munka!

Ahogy a rest, ormóttan vasdarab

formásra szépül a kezéd alatt.

Ember vagy pajtás, ember!

Kitanulod minden kis zeg-zugát
 a nagy üzemnek.
 Jobban tudod már, mint a mérnök.
 Jobban tudod már, mint a mester!
 S építész gépet, magad, akkorát,
 hogy csudára áll köréje a világ..."
 Gyár. Munka. Főlaranyló reggel.

Micsoda álmok! S micsoda álmodók!
 Ők megfejtik a „fejthetetlen” tételt.
 Életre keltik a holt csecsemőt.
 Ők megvívják mélységet s magasságot.
 És meghajítják a „hajthatatlan” időt.
 Ők a fiatal, örök lázadók.
 Ők mindentudók és mindenhatók!

De jaj! az áloboltozatról
 lehull a tűznap.
 És összeomlik.
 S maroknyi pernye csak.
 inség, nyavalya, muszáj-robotra járás,
 kézbenyomott kés, seb, halálkiáltás,
 s regresszív mákony: ez, ami marad.
 Merre? Kihez?!

Hol a szó, szabadító?!

Új, kemény hitet
 minékünk ki ad?!

Kinek kezébe a testünk feszítő-vasát?!...

Bódulat, rivás: semmi az, ~~flúk!~~

Föl a fejet! Ökölbe a kezet!

Harccal és vérrel,
 de föltisztul az út a háborgó világon.
 S testet ölt mind az álom.

ÖREGEK

Feküsznek, mint a kő.
 Hidak alatt,
 menhelyek vackán.
 Vagy gubbasztanak ház előtt a padkán
 s megborzosognak, ha rájuk tűz a nap.

Bennük megállt a zuhogó idő.
 A gyér örömök ízét
 szájukból régen kilugozta
 törődés, inség, ~~bete~~ munka.
 Ha visszapillant,
 csak sivatágban révedez a szem:
 nincs emlék, tájék, amin megpihen.

Elmulni így?!

Mint hullott vad az erdőn,
 kit elszív gyökér, széttúr dögbogár,
 lerohadni a sárba nyomtalan?!

Semmibe húzó, kivénhedt sereg —
 én földézem, mit vesztettetek!

Füst-könnyű, gondtalan gyerekkor.
 Nem csap meg rossz kéz, nem rémit homály,
 parancs se rebtent, tilalom se fáj.
 Mézes valóság,
 mi átédesül rögbe, fába, fűbe,
 futó felhőbe, kerge víz-gyűrűbe,
 s mibe a természet átédesül:
 oly megadón, oly rokon-boldogan,
 hogy kinja nincs,
 csak könnyharmatos ujjongása van.

Ó fejlődő lélek, friss növendék élet!
 Ki befal mohón közélt s messzeséget.
 Ki száz szabad szájon hamzsolja föl
 a földnek minden sóját és savát.
 Ki dúsan vesz, de még dusabbban ad:
 mert úgy ömlik belőle — teli tömlő —
 a nedv-patak,
 akár a tej a sebzett nyirfa-törzsből.

Erőben sarjadsz, örömben cseperedsz.
 Már iskolát jársz: babrálva, játszva
 betű-kockákat forgat a kezed
 s glédába áll eléd az egyszeregy.
 Szám számhoz buvik, betű a betűhöz,
 testvéresül az elébb árva szó:
 már nem titok, sötétben dúló háború,
 már sejted bennük a tartó-vasat,
 amin világok épülnek s omlanak.

Tiéd a föld.
 Szállnál tenger-fenekre
 meglesni halak, csigák életét?
 Szállnál az égi kékbe,
 figyelni, hogy a propeller-kerék
 hogy zugja át a kontinenseket
 a hig levegőt, mikor, habarva?
 Vagy vándorolnál arra,
 ahonnan erdők vad csóvája int?
 Eriggy suhanc, eriggy szived szerint.

Már férfi vagy.
 A rögző, porló, torlódó világok
 örök sodrában megveted a lábod.
 Mint mind a többi,
 ki szerte-szerte föld fölött, föld alatt
 kovácsol, ácsol, szemet fejt, kutat.
 Roppant sereg, de egyt az érverése.
 Millió arc — egy a lelkendezése.

S köztük te: egy a sok közül.
 Proletár, zséllér-ivadék, ki fül
 hegy-mocantó, temérdek indulattal.
 Gyógyit kórt, nyavalyát, mint addig senki még.
 Vagy makacs gyökér-rajjal
 állni szorítja a Szahara színét
 s hord rá csatornán termő harmatot.
 Szétrobbantja az elektron-magot
 s hőt s fényt csikar belőle félvilágnak.
 Vagy ír verset, regényt,
 amiben öröm zúg, erő dörömböl.
 Vagy kuszik volt kulturák utjain.
 Vagy ojt-bujt szerelemmel virág s gyümölcs-csudákat,
 mint orosz földön messze ama vén Micsurin.
 S munka után — a szagtól terhes ág
 alá kifekszik,

s hallgatja elveszetten az illatok dalát.

Már férfi vagy.
 Asszonyt ölelsz. S ki méhéből szakad,
 a szakajtó gyerek: legdrágább jószág, ezerjót legelő.
 Apró nép ő:
 egy csöpp a nagy családból,
 folytatni, amit elkezdett a tábor.
 S egyszer, este, ha úgy esik,
 mesélsz nekik.
 furcsa mesét egy elsüllyedt világról:
 „Aki robotolt, majd éhen veszett.
 Aki henyélt, zabált az öt helyett.
 Karmas mancsával jajba, vérbe túrt:
 lezabálta a szegényről a húst.”

Igy élsz.
 Így ér meg az öregség.
 Ülsz a hegyen.
 Fejed fölött, akár a fecskék,
 békés gépmadarak köröznék:
 föl, föl, az éther térei félé.
 Előtted párás-melegen terül
 a föld-kenyér karéja,
 amibe izes fűszerül
 boldog munkát a te kezéd vetett.
 Csönd. Boldog csönd.
 Az elmulás vize
 nesztelen árad a fütenger megett.
 Fölring hozzád.
 S körülmos, fürdet, mint a gyereket.

Káprázat?! Láz?!
 A ronda vég felé hunyító álom?!
 Hej öregek, lehetett volna így!
 Lehetett vón már vigság a világon:
 vigságos dolog s dologtalan vigság!
 Csak ne lapult vón apátok, anyátok

loncsos kuvaszként...
 s a hátgörbitő átok
 ne fogta vón meg a ti szívetek is!
 De éles nyelvek: jó biz az még pörölni!
 Hetven ösztövért esztendő után
 térül-fordul még egy-két gazdag év!
 Rontsatok be a nagy élet-szüretbe
 s facsarjátok ki szikkadt inyetekre
 a szőlőgerezd utolsó levét!

KORSZERŰTLENSÉGEK A MODERN LIRÁBAN

Irtá: UJVÁRI LÁSZLÓ

Az új versirodalomban meglehetősen gyakran találkozunk össze a költővel. Ez első hallásra nem szokatlan, mert verseket általában költők írnak, legalábbis úgy volna helyénvaló, hogy versírással csak költők foglalkozzanak. Sajnos azonban a költő nem csupán, mint szerző jelenik meg a mű kapcsán, hanem mint főszereplő a műben, ami óriási különbség. Felmerül itt az a kérdés, irodalmilag jogosult-e, hogy a költő önmagát helyezze az irodalmi érdeklődés előterébe és pedig nem amaz emberi tulajdonságaival, amikben másokkal, tehát az olvasóval is közös, hanem éppen azokkal, amelyek másoktól megkülönböztetik. Egy régebbi kor, amely maradék nélkül az egyént tette a dolgok mértékévé és bölcséletében azt vallotta, hogy a világ csak egyéniségünkön keresztül jut tudatunkra, hogy tulajdonképpen azt mi vetítjük ki magunkból, a költő külön világát is elfogadta, hiszen az is az egyén és a rajta keresztül létező világ viszonyát tükrözte. Ez magyarázza meg, hogy mért beszélhettek a költők annyit önmagukról, mért hitte el egy egész nemzedék a költőnek: „az én világom egy álomvilág.” Ahogy gazdasági és társadalmi téren az individualizmus kifejezésre jutott abban, hogy nem állottak korlátok az egyéni kezdeményezés előtt, a költőt sem korlátozta semmi abban, hogy kiépítse a maga világát és azt elfogadottá tegye.

Petőfi már lázadozott a költő külön világa ellen:

*Ha nem tudsz mást, mint eldalolni
 Saját fájdalmad s örömed:
 Nincs rád szüksége a világnak,*

irta a 19. század költőihöz, azonban még az elkövetkező század nagy magyar költője, Ady is ott vergődik a költő és a valóság világa között.

*Ezerszer gondolt csodaszépet,
 Gondolt halálra, borra, nőre*

a Hortobágy poétája

*De, ha a piszkos, gatyás, bamba
 Társakra s a csordára nézett,
 Eltemette rögtön a nótát:
 Káromkodott vagy füttyörészett.*

A költő önkényes álomvilágát megzavarja a valóság, az a valóság, amelyet pedig neki magának kellene bambaságából felrázni, ahelyett, hogy ő maga is elnémulna tőle. De később mintha Ady maga is érezné, hogy a költő álomvilága korszerűtlen, tiltakozva kiált fel: